

Suuripää

Tervolan paras lintusuo

Pentti Rauhala

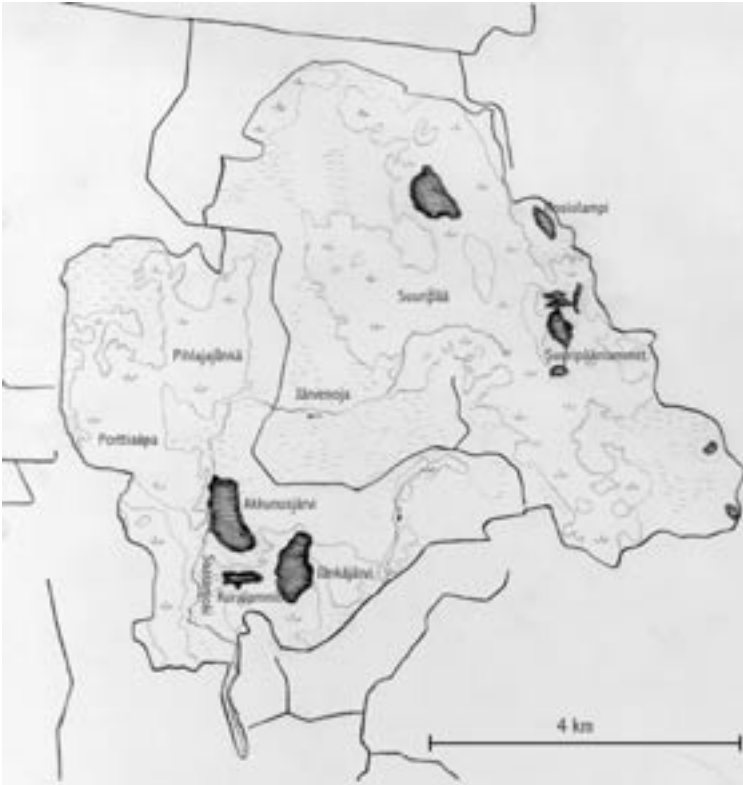
Suuripään soidensuojelualue sijaitsee Tervolan ja Keminmaan rajalla Kemijoen itäpuolella. Natura-rajauksella sen pinta-ala on noin 42 km². Alueen ytimen muodostaa noin 13 km²:n suuruinen Suuripään suoalue, jonka monet metsäsaarekkeet saavat näyttämään todellista kokoaan pienemmältä. Suon keskiosa on

monin paikoin läpipääsemättömän märkää ruopparimpineen ja avovesiallikoineen. Suolla on myös pieni järvi. Suuripään länsipuolella on kaksi nevaa, Porttiaapa (2,4 km²) ja Pihlajajänkä (1,9 km²). Tyypiltään kaikki suot ovat pääosin matalajänteisiä ravinteisia rimpinevoja ja lyhytkortisia nevoja, joilla kasvaa runsaasti mm. kämmeköitä. Myös

suursaranevaa esiintyy. Suurin osa rimmistä on melko kapeita ruoppa- ja sararimpiä, mutta Porttiaavan keskusta on laajaa yhtenäistä rimpeä. Alueen etelälaidassa on kaksi järveä Akkunusjärvi ja Jänkajärvi, joiden lähellä on Kuralampien allikko. Lisäksi kaakkoiskulmassa on kaksi lampea. Saaranjoen varrella on kapea, mutta edustava

*Tervolan Suuripään lettosuon pohjoisosaa Karsikkokummusta länteen 31.8.2001. Taustalla avosuolla näkyvät korkeat vaaleat kasvustot ovat järviruokoa. Niiden takana on suuri allikkoalue harmaalokkiyhdyksuntineen. Oikealla voimajohtolinjan varressa on metsäsaareke, jossa v. 2001 pesi pikkulepinkäinen. Paikan ainutlaatuisuudesta kertoo mm. se, että etualan rimmikön reunoilla kasvaa harvinaisia kämmeköitä ja asustaa erittäin uhanalainen lettoraphämähäkki (*Ozyphila gertschi*), jonka lähin - todennäköisesti tuhoutunut - esiintymä on Ahvenanmaalla. Kuva ja kuvateksti: Risto A. Väisänen.*

Tervolan Suuripään Natura-alue ja aluetta ympäröivät tiet.

erämainen lehtoalue. Suurin osa metsistä on nuoria, mutta varttunutakin metsää on vielä jäljellä suosaarekkeissa ja aluetta halkovien Järvenojan ja Saaranjoen varrella.

Tutkimukset

Tutkin alueen linnustoa vuosina 1982–2003 kahdella tavalla. Toukokuun loppupuolella suoritin varhain pesivien sorsalintujen laskentoja avovesialueilla ja samassa yhteydessä havainnoin myös muita pesijöitä. Kesäkuussa tein linjalaskentoja yhteensä 32,7 km. (0,8 km/km²). Linjat vedettiin pääasiassa nevoille siten, että niiltä voitiin havainnoida myös järviä ja lampia. Yksi linja kulki pitkin Saaranjoen vartta. Laskennat suoritin valtakunnallisten ohjeiden mukaan (esim. Väisänen ym. 1998). Vesilintujen määrän arvioinnissa

huomioin vain havaitut pesiviksi tulkittavat linnut. Linjalaskennan tiheyksien arvioinnissa tarvittavat kuuluvuuskertoimet laskin omista Kemin-Tornion alueella tekemistäni suolinjalaskennoista (546 km) lukuun ottamatta vähälukuisia lajeja, joiden määrän arvioinnissa käytin valtakunnallisia kuuluvuuskertoimia (Väisänen ym. 1998). Lisätietoja sain alueella käyneiltä lintuharrastajilta.

Tulokset

Taulukkoon 1 on merkitty koko Natura-alueen pesimälinnuston tiheydet. Tutkimuksissa havaitsin 75 lintulajia. Lisäksi alueella on tavattu pesimäaikaan 12 minulta havaitsematta jäänyttä lajia.

Kuikka pesi kaikkina tutkimusvuosina Akkunusjärvellä ja Suuripäänlammilla sekä kolmas pari

vuoroin Jänkäjärvellä ja Kuralammilla. Alueen harvinaisin pesijä oli *mustakurkku-uikku*, jonka tapasin Akkunusjärvellä v. 1982 ja 2003. *Joutsenet*, *metsähanhet* ja *kurjet* asustivat hajallaan ympäri suoalueita. *Sorsat* viihtyivät parhaiten Akkunusjärvellä ja Suuripäänlammilla.

Kahlaajista *liroja* ja *taivaanvuobia* pesi runsaasti kaikilla soilla. Kuivien ja karujen paikkojen kahlaajia *kapustarintoja* ja *pikkukuoveja* oli alueen rehevyydestä johtuen vähän. Paras kahlaajasuo oli Portti-aapa, minne keskittyivät mm. lähes kaikki *jänkäsirriäiset* ja *jänkäkurpat*. *Rantasipi* löytyi Akkunus- ja Jänkäjärveltä. *Vesipääsky* pesi ilmeisesti vuosittain, sillä 1982 ja 1991–1998 tavattiin 1–3 paria Suuripään pohjoisosan allikoilta.

Harmaalokilla oli Suuripään pohjoisosan allikoilla Kemin-Tornion alueen soiden toiseksi suurin yhdyskunta Martimoaavan jälkeen. Määrä kasvoi 20 vuodessa yli kaksinkertaiseksi: 1976 n. 22, 1982 n. 30, 1994 n. 40 ja 1998 n. 55 paria. Lisäksi harmaalokkeja pesi Suuripäänlammilla 1976 2, 1982 6 ja 1998 13 paria, Kuralammilla 1982 ja 2003 2 paria sekä Portti-aavalla 2002 1 pari.

Naurulokkien määrä on vaihdellut suuresti. Suuripäällä pesi 1976 n. 50, 1982 vain 5, 1994 n. 20, 1996 n. 40 ja 1998 n. 20 paria. Lisäksi 1982 pesi Kuralammilla 5 paria, mutta 2003 ei yhtään.

Kalalokki on lokeista uusia tulokkaita. Ainoassa pesimäpaikassaan Kuralammilla oli 1982 1 ja 2003 6 paria.

Pikkulokki on ilmeisesti siirtymässä pesimään myös soille. Kemin-Tornion alueen ensimmäinen pesintä todettiin Suuripäällä 1996, jolloin siellä pesi 3–4 paria (MaS).

Merilokkikin on uusi tulokas. 1997 pesi yksi pari (MJä).

Kalatiirapari pesi Suuripäänlammilla sekä 1982 että 1998 ja Suuripään pohjoisosan alikoilla 1996 (MaS). Kuralammilla oli 3 paria 1982.

Alueella pesinevät kaikki yleisimmät haukat ja pöllöt. Havaintojeni lisäksi pesäarkistossa on seuraavat tiedot:

Mehiläishaukka pesä 2002 ja 2003 sekä reviiiri 2001 (MaS).

Kanahaukka pesä 1989–95 (MaS, PeS).

Hiirihaukka pesä 1978 (JJ).

Piekana pesä 1996 ja reviiiri 1999 (MaS).

Sääksi pesä 1996 (MaS) ja 1999–2003 (RaK) sekä reviiiri 1995, 1997, 1998, 2000 ja 2002 (MaS, MJä).

Tuulihaukka kaksi pesää 1993 ja yksi 1995, 1996, 1998 ja 2000 (MaS).

Nuolihaukka pesä 1978 (JJ).

Hiiripöllö pesä 1988 (JF ym.) ja lentopoikue 1992 (MaS, PeS).

Lapinpöllö kaksi pesää 1988 ja yksi pesä 1995 (MaS, PeS) sekä 1996 (MJä, MaS).

Varpuslintujen harvinaisimmat olivat Saaranjoen varrella tavattu *peukaloine*n ja Pitkäsaarella lullut *sirittäjä*. *Keltavästäräkki* oli poikkeuksellisen paljon *niittykirvistä* vähälukuisempi. *Västäräkki* asusti Akkunusjärven ja Kuralampien rannoilla. Käpylinnuista *pikkukäpylintu* oli yleensä selvästi runsain, mutta 1996 *kirjosiiplikäpylintuja* oli huomattavasti enemmän. *Sepelkyyhky* on melko uusi tulokas

Taulukko 1. Suuripään pesimälinnusto 1982–2003 suoritettujen laskentojen mukaan. N = laskennoissa havaittu määrä.

Laji	Tiheys paria/km ²	N	Alueen pariarvio	Laji	Tiheys paria/km ²	N	Alueen pariarvio
Kuikka	0,1	3	3	Hiiripöllö	0,04	1	0–3
Mustakurkku-uikku	0,02	1	1	Suopöllö	0,2	2	2–8
Joutsen	0,1	3	3	Käenpiika	0,1	1	2–4
Metsähanhi	0,3	10	10–12	Palokärki	0,03	1	1–2
Haapana	0,1	1	2–4	Käpytikka	0,3	6	10–15
Tavi	0,6	13	20–30	Metsäkivinen	2,2	26	90–100
Sinisorsa	0,6	16	20–30	Niittykirvinen	18,2	88	700–800
Jouhisorsa	0,2	3	5–8	Keltavästäräkki	4,8	27	180–220
Tukkasotka	0,2	7	7–10	Västäräkki	0,1	2	2–4
Telkkä	0,2	8	8–10	Peukaloine	0,1	1	4–6
Uivelo	0,1	2	2–4	Rautiainen	0,4	3	14–18
Sinisuohaukka	0,05	1	1–3	Punarinta	0,5	3	20–25
Kanahaukka	0,01	1	1	Leppälintu	0,8	11	30–35
Piekana	0,01	1	0–1	Pensastasku	1,4	10	60–65
Sääksi	0,02	1	1–2	Laulurastas	0,6	9	23–27
Nuolihaukka	0,04	1	1–2	Punakylkirastas	2,3	35	95–105
Pyy	0,9	2	30–40	Ruokokerttunen	0,9	6	35–40
Riekkö	0,2	1	7–13	Hernekerttu	0,1	1	5–7
Teeri	0,9	10	30–40	Sirittäjä	0,1	1	5–7
Kurki	0,3	14	13–15	Pajulintu	1,7	154	700–750
Kapustarinta	0,3	4	12–16	Hippiäinen	1,0	4	35–45
Töyhtöhyppä	0,3	7	10–12	Harmaasieppo	3,5	14	140–160
Jänkäsirriäinen	0,6	4	20–30	Kirjosieppo	0,7	6	25–30
Suokukko	2,0	7	70–90	Hömötiäinen	2,1	7	80–90
Jänkäkurppa	0,1	5	5–7	Varis	0,3	8	10–15
Taivaanvuohi	4,0	65	160–180	Korppi	0,1	3	2–3
Pikkukuovi	0,1	1	3–5	Peippo	5,3	63	210–240
Kuovi	1,2	38	45–55	Järripeippo	3,3	43	130–150
Mustaviklo	0,2	4	5–7	Vihervarpunen	1,1	17	40–50
Punajalkaviklo	0,1	2	2–3	Urpiainen	0,5	11	15–25
Valkoviklo	0,7	23	27–31	Kirjosiiplikäpylintu	0,9	8	0–50
Liro	6,8	73	260–300	Pikkukäpylintu	1,1	6	0–60
Rantasipi	0,1	2	2–4	Punavarpunen	0,2	2	8–12
Vesipääsky	0,05	1	1–3	Punatulkku	1,2	10	45–55
Naurulokki	0,5	20	15–25	Pajusirkku	8,3	54	330–370
Kalalokki	0,2	7	6–8				
Harmaalokki	1,4	70	50–70	Yhteensä	104		3933–4710
Kalatiira	0,05	1	1–3	Suojeluarvo	495		
Sepelkyyhky	0,2	4	7–9	Lajeja	75		
Käki	0,6	19	20–25				

Suuripään tapaisissa erämaissa. 2001 oli *pikkulepinkäisen* poikue Suuripään pohjoispäässä (RAV) ja 1998 löytyi *pikkutikan* pesä läheltä Porttiaapaa (MaS).

Lisäksi alueella pesinevät pesimäaikaan 1976 tavatut *lehtokurppa* ja *metsäviklo* (VR), *metso* sekä *kuukki* (MJä). *Muuttohaukka* on pesinyt viimeksi 1974. *Merikotka* ja muuttohaukka on nähty viime vuosina kaksi kertaa, joten tulevina

vuosina on toivoa pesinnästä.

Tulosten tarkastelua

Tutkimusten pääpaino oli suolinnuston selvittämisessä, minkä vuoksi metsälinnusto jäi vähemmälle huomiolle.

Käytetyillä tutkimusmenetelmillä saatujen arvioiden tarkkuus vaihtelee lajeittain. Vaikeimmin arvioitavia ovat ne haukat ja pöllöt,

Suuripään metsäsaarekkeista löytyy vielä lapinpöllöille pesäpötkelöitä. Löydetyistä pesistä kaksi on ollut pötkelössä, kesällä 1988 koivuissa ja tässä vuoden 1996 pesässä haavassa © Matti Suopajarvi.

jotka viettävät pesimäaikaan piilottelevaa elämää metsien kätköissä. Oikean kuvan tilanteesta saa vasta silloin, kun alueella on liikkunut petolintuihin keskittynyt tutkija. Tarkasteltavana olevan alueen petolintukanta on selvitetty melko hyvin.

Myös tavin ja sinisorsan määrät ovat vaikeasti arvioitavissa, koska laajalla suolla on vesilintulaskennassa mahdoton tarkastaa jokaisista pientä ”lätäkköä”. Lisäksi suuri osa näistä sorsista pesii suon lähimetsissä, minkä tulvalammikoissa myös koiraat saattavat oleskella laskennan aikana. Sorsille ei ole kehitetty linjalaskentalajien kuuluvuuskertoimien tapaisia ”tapauksia”, minkä vuoksi olen merkinnyt taulukkoon vain näkemäni pareiksi tulkitut linnut

Lokeilla on suhteellisen helppo selvittää pesivä kanta tarkasti, samoin kulkulla, joutsenella ja tukkasotkalla. Muilla lajeilla tutkimukset antavat edustavan kuvan lajien runsaussuhteista, mutta parimääräarviot ovat vain suuntaa antavia.

On kuitenkin otettava huomioon, että useimpien lajien määrät voivat vaihdella suurestikin sekä vuosittain että pitemmin jaksain. Tutkimukseni on tehty viitenä eri vuonna, minkä vuoksi parien määrät kuvaavat tutkimusvuosien keskimääräistä esiintymistä alueella.

Yksi 5,5 km pitkä linja laskettiin reitiltään ja ajaltaan samalla tavalla vuosina 1982 ja 2003. Joidenkin lajien määrissä oli tapahtunut selviä muutoksia. Eniten olivat runsastuneet (suluisa tutkimusaran parimäärät) kurki (1–3), valkoviklo (2–7), pensastasku (2–4) ja niittykirvinen (12–31). Selvimmin vähentyneitä olivat kuovi (6–2), liro (20–12), keltävästäräkki (8–3) ja pajusirkku (17–6). Uutena lajina pesimälinnustoa rikastuttamaan ilmestyi 1990 punajalkaviklo (MaS, PeS), jota 1998 pesi ainakin 2 paria.

Laskin koko alueen ja muuttaman sen osan suojeluarvot vasta ilmestyneen Suomen ympäristökeskuksen laatiman ohjeen mukaan (Asanti ym. 2003). Koko alueen suojeluarvo oli saamani lisätiedot mukaan lukien 547. Soista korkein

arvo oli Suuripäällä 171, mutta pinta-ala huomioiden Porttiaavan suojeluarvoarvo 95 voidaan luokitella saman tasoiseksi. Pihlajajängän suojeluarvo oli 27. Järvien suojeluarvot olivat Akkunusjärvi 26, Kuralammit 26, Hosiolampi 9 ja Jänkajärvi 8.

Kiitokset

Matti ja Pekka Suopajarveltä (MaS, PeS) saamani tiedot täydensivät merkittävästi alueen lintukuvaa. Lisätietoja olen saanut myös seuraavilta henkilöiltä: Jukka Forsman (JF), Juhani Jaakkola (JJ), Markku Juntti, Markku Jänkälä (MJä), Raimo Koskenkorva (RaK), Veikko Rantamäki (VR) ja Risto A. Väisänen (RAV). Mukanani retkilläni ovat olleet Olavi Heikkuri, Tuomas Herva ja Jouko Kärkkäinen. Pekka Suopajarvi piirsi kartan, Liinu Törviltä Lapin ympäristökeskuksesta sain tietoja tutkimusalueen luonnosta ja Risto A. Väisänen ja Matti Suopajarvi antoivat valokuviaan käyttööni. Parhaimmat kiitokseni.

Kirjallisuus

- Asanti, T., Gustafsson, E., Hongell, H., Hottola, P., Mikkola-Roos, M., Osara, M., Ylimaunu, J. & Yrjölä, R. 2003: Kosteikkojen linnuston suojeluarvo. – Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Väisänen, R.A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. – Helsinki.

Juntonkatu 4 as 20, 94100 Kemi
pentti.rauhala@pp.inet.fi